

فصلنامه پژوهش‌های دانش انتظامی، سال بیست‌وششم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۳

صص ۱۶۲-۱۲۷

الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره امام علی(ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران^۱

سیروس باصری^۲، مهدی مقیمی^۳، مسعود شریعتی^۴، عبدالله مجیدی^۵

چکیده

زمینه و هدف: قداست و ارزشمندی اهداف، مدل‌ها و الگوها به‌ویژه در حوزه جرم‌یابی، نمی‌تواند روش و ابزار دستیابی به آنها را توجیه کند. ابزار و شیوه‌های نیل به کشف جرائم از جمله موضوعاتی است که باید مشروعیت داشته باشند و در بستر شرع مقدس اسلام مورد مطالعه و شناسایی قرار گیرند. لذا هدف از این تحقیق، شناخت الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره امام علی(ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران است.

روش: این تحقیق از نوع کاربردی با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق، سیره نظری و عملی حضرت علی(ع) بوده و متن نهج البلاغه شامل خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های کتاب شریف و همچنین قضاوت‌های حضرت علی(ع) و روایت‌های مرتبط با شیوه قضاوت آن حضرت به‌عنوان منبع اصلی برای گردآوری داده‌ها بوده که به روش تمام شماری مورد ارزیابی قرار گرفت. روش گردآوری داده‌ها از نوع روش اسنادی و ابزار آن فیش‌برداری بود و به‌منظور تحلیل داده‌های گردآوری شده، از روش کدگذاری و تحلیل مضمون بهره گرفته شد.

یافته‌ها: در مرحله کدگذاری پایه، ۴۵۸ کد باز یا پایه‌ای به‌دست آمد که در قالب ۱۳ مضمون سازمان‌دهنده جای گرفتند. الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی در سیره امام علی(ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی متشکل از چهار بعد رفتاری - عملکردی (عقلانیت، تدبیر و تناسب، مهارت‌های حرفه‌ای، اشراف اطلاعاتی، جامعیت و استحکام و به‌نگام بودن)، رویکرد (بایسته‌های اعتقادی و بایسته‌های اخلاقی)، فناوری (روزآمدی و دانش محوری) و ساختار (فرماندهی و مدیریت، ممنوعیت‌ها، بایسته‌های سازمانی و بایسته‌های حقوقی) است.

نتیجه‌گیری: اجرایی ساختن الگوی چهار بعدی شناسایی شده در حوزه جرم‌یابی اسلامی مبتنی بر سیره حضرت علی(ع)، نقش مؤثری در ارتقاء مشروعیت و موفقیت در فرایند جرم‌یابی رده‌های مرتبط با حوزه کشف جرائم در فراجا خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: جرم‌یابی، رویکرد اسلامی، سیره امام علی(ع)، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری رشته جرم‌یابی، دانشگاه جامع علوم انتظامی امین است.

۲. دانشجوی دکتری رشته جرم‌یابی دانشگاه جامع علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول)، تهران، ایران. رایانامه:

s.baseri51@gmail.com

۳. دانشیار گروه حقوق دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: m60_moghimii@yahoo.com

۴. استادیار گروه مدیریت دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: Masoudshariati970@gmail.com

۵. دانشیار گروه مدیریت دانشگاه جامع علوم انتظامی امین، تهران، ایران. رایانامه: drmajidi@yahoo.com

مقدمه

جرم‌یابی مجموعه‌ای از اقداماتی است که با پیروی از اصول ویژه‌ای به دنبال بررسی، کشف، تجزیه و تحلیل دلایل و یافته‌های علمی به منظور اثبات جرم و تشخیص علت و نحوه ارتکاب آن و نیز تشریح اعمال مجرمانه و صدمات جسمی و روحی ناشی از آن، به واسطه تشخیص هویت قربانیان و بزه‌کاران و در نهایت، چگونگی دستگیری و تحویل آنها به محکمه برای احقاق حق صورت می‌گیرد (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۰). از این رو، یک جرم‌یاب در چارچوب یک سری اصول و قواعد، اقدام به جمع‌آوری دلایل مادی، شواهد فیزیکی، مستندات و قرائن کرده و با تجزیه و تحلیل و اثبات آنها با پیروی از اصول علمی، سعی در شناسایی مجرم و کشف جرم دارد تا از این طریق به نظام عدالت کیفری کمک کند (طالبیان، ۱۳۹۷، ۱۱). کشف جرم، مهم‌ترین مرحله فرآیند دادرسی کیفری است، افسران پلیس کنش‌گرانی هستند که وظیفه کشف جرم و انتساب رفتار مجرمانه به مرتکبان را بر عهده دارند. هر چند مقنن جمهوری اسلامی ایران با تبعیت از شرع در قوانین موضوعه سعی در تدوین مقررات حاکم بر فرایند جرم‌یابی توسط ضابطان نموده است، اما در سیاست کیفری تقنینی ایران، به رغم تبعیت از اصول اسلامی، کاستی‌هایی نیز دیده می‌شود. به تعبیر دیگر، جرم‌یابی به عنوان یک دانش پلیسی و یکی از شاخه‌های مطالعاتی علوم جنایی قطعاً دارای اصول و قواعدی بوده که بر آن استقرار داشته، اما مسلماً از ابتدا از سبک و اسلوب سازمان‌یافته‌ای برخوردار نبوده و در این حوزه در مقایسه با علوم دیگر و با وجود تنوع در فرآیندهای فنی مؤثر در آن، محققان با فقدان اصول و نظریه‌های تئوریک مواجه هستند (طالبیان و همکاران، ۱۳۹۹، ۶۸)، امری که خود را در نظام‌های کیفری و سیاست‌های مرتبط به آن در جوامعی که مدل‌ها و نظریه‌های غیریومی حاکمیت یافته‌اند، به صورت‌های مختلف نشان می‌دهد.

ارزشمندی اهداف، مدل‌ها و الگوهای غیریومی به ویژه در حوزه جرم‌یابی، نمی‌تواند روش و ابزار دستیابی به آنها را توجیه کند. وسیله و ابزار، خود باید مشروع و معقول

باشد تا بتواند ابزار صحیح رسیدن به هدف مشروع باشد. بر این اساس، فرایند جرم‌یابی نیز نباید جز با ابزار و وسایل مشروع و معقول صورت پذیرد، همان‌گونه که در فرهنگ اسلام، اجازه داده نشده است که برای دست‌یابی به اهداف، هر چند مقدس و مشروع باشند، از ابزار نامشروع بهره گرفته شود؛ ابزار و شیوه‌های دست‌یابی به جرم‌یابی نیز از جمله موضوعاتی است که باید مشروعیت داشته باشند و در بستر شرع مقدس اسلام مورد مطالعه و شناسایی قرار گیرند. مروری بر پژوهش‌های پیشین در این حوزه همچون تحقیقات رحمتی (۱۳۹۹)، پیرامون الگوهای تحقیقات جنایی در جرم‌یابی نشان می‌دهد که پژوهش‌گران تنها با بهره‌گیری از یافته‌های بشری در علوم تجربی، بیشتر درصدد یافتن راه‌حل‌ها، قواعد و الگوهای بوده‌اند که میزان موفقیت جرم‌یابان را برای کشف جرم ارتقاء دهند؛ این در حالی بوده که جرم‌یابی فرایندی انسان‌محور است و شناخت رفتارهای انسان که دارای اوصاف الهی است، در علوم انسانی اسلامی قابل تحقیق و مطالعه خواهد بود. هم‌چنان که جرم از جمله مفاهیمی است که به‌شدت تحت تأثیر مشخصه‌های مکانی، زمانی، زمینه‌های مذهبی و فرهنگی و مناسبات اجتماعی قرار دارد (صفایی و همکاران، ۱۳۹۵، ۷۱) و لازمه رویارویی با جرم و اعمال مجازات نسبت به مجرمین، کشف جرم، شناسایی، دستگیری و انتساب قطعی فعل مجرمانه به مرتکب می‌باشد، پس جرم‌یابی نیز همانند جرم‌انگاری، متأثر از زمینه‌ها و بسترهای مختلف دینی، فرهنگی و حقوقی کشورها است.

حال با مبنا قرار دادن این موضوع که دین اسلام برای همه مراحل زندگی اجتماعی، قواعد و الگوی خاص خود را دارد و در همه زمان‌ها و مکان‌ها پاسخ‌گوی نیازها و ضامن سعادت دنیا و آخرت بشر است، انتظار می‌رود فقه پویای اسلام در هر زمان، توان مدیریت جامعه بشری را دارا باشد. از این رو تعیین حدود و قلمرو و نیز ضوابط حاکم بر جرم‌یابی، از منظر فقه اسلامی با تأکید بر سیره عملی و نظری امام علی (ع)، پژوهشی عمیق را می‌طلبد و لازم است با ارائه الگویی منسجم، کاستی‌های موجود پر گردد. در

این حوزه، فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان ضابط عام که متولی اصلی کشف جرائم می‌باشد، لازم است علاوه بر رعایت مقررات قوانین موضوعه، با شناسایی و احصاء مقررات اسلامی حاکم بر جرم‌یابی، رعایت دقیق احکام شرع مقدس اسلام را در اجرای مأموریت کشف جرم مد نظر قرار دهد. لیکن قرائن موجود حاکی از وجود برخی ابهامات در خصوص موازین و مقررات شرعی در حوزه جرم‌یابی نزد ضابطان انتظامی می‌باشد، به‌گونه‌ای که بر خلاف مقررات قانونی که تکلیف را برای ضابطان مزبور مشخص نموده است، صدور دستور کلی مبنی بر رعایت موازین شرعی و اسلامی، در عمل ضابطان را دچار ابهام نموده و هر کدام از مأمورین، متناسب با درک خود از شرایط و وضعیت موجود، استنباط خاص خود از موازین شرعی و اسلامی را در فرایند جرم‌یابی اعمال و اجرا می‌نمایند. به‌عنوان نمونه، می‌توان به بند ۴ ماده واحده قانون احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی که در آن رعایت و اجرای کامل موازین اسلامی نسبت به اشخاص در مظان اتهام و مرتکبان جرائم، توسط ضابطان قوه قضائیه در اجرای وظایف محوله و برخورد با مردم مورد تأکید قرار گرفته است، اشاره نمود. در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نیز در موارد متعددی از جمله در ماده ۴۲، بدون آن که موازین شرعی مورد تبیین قانون‌گذار قرار گرفته باشد، رعایت آنها از سوی ضابطین مورد تأکید قرار گرفته است. در عین حال، در بند چهار منشور اخلاقی پلیس آگاهی فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، رعایت موازین قانونی و شرعی در انجام مأموریت و اقدامات تخصصی، از جمله وظایف کارآگاهان پلیس آگاهی اعلام شده است. مضافاً این که یکی از محورهای اولویت فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی در سال ۱۴۰۱، ارتقاء معنویت و فرهنگ سازمانی مبتنی بر آموزه‌های دینی اعلام شده است که فرایند جرم‌یابی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین وظایف فرماندهی انتظامی، شامل این اولویت نیز خواهد بود.

بر این اساس، مطالعه حاضر در صدد بوده تا به صورتی متفاوت از سایر تحقیقات پیشین که عمدتاً در صدد ارائه الگوهایی صرفاً با بهره‌گیری از یافته‌های بشری در علوم تجربی برای کشف علمی جرائم بوده‌اند، موضوع جرم‌یابی را به عنوان ماهیتی انسان‌محور از دیدگاه فقه پویای اسلام برای شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن، به منظور تدوین الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با محوریت سیره حضرت علی (ع) مورد پژوهش قرار دهد. بدین ترتیب، هدف از این پژوهش شناسایی الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره امام علی (ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران بوده و در صدد است تا نشان دهد که الگوی جرم‌یابی مورد نظر واجد چه ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی است.

پیشینه و مبانی نظری

پیشینه

رضایی و یاراحمدی (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی مؤلفه‌های مؤثر در جرم‌یابی با تأکید بر پیشگیری از وقوع جرم»، به روش تلفیقی و با استفاده از نظرات ۱۶ نفر از نخبگان پلیس در حوزه‌های جرم‌یابی و پیشگیری از جرم و نیز ۹۶ نفر از کارآگاهان و کارشناسان با تجربه در فرایند جرم‌یابی و پیشگیری از جرم، ۳ مضمون اصلی و ۳۷ مضمون فرعی در قالب در اختیار نهادن نیروی کافی، ایجاد انگیزه در منابع انسانی و... در حوزه منابع انسانی، تعامل با واحدهای تخصصی درون سازمانی و فراهم‌سازی منابع مالی در حوزه بعد سازمانی و بهره‌برداری از سامانه‌های موجود و سرمایه‌گذاری در زمینه خرید تجهیزات فناورانه مدرن در بعد فناورانه استخراج نموده‌اند.

متقی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی راهبردی جرم‌یابی جعل اسناد با رویکرد پلیسی»، به روش آمیخته با بهره‌گیری از نظرات ۳۰ نفر از کارشناسان جعل اسناد پلیس آگاهی فراجا و آگاهی تهران بزرگ به روش تمام شماری پرداخته‌اند. بر مبنای نتایج به دست آمده، چهار بعد اصلی در حوزه جرم‌یابی جعل اسناد شناسایی

شده که شامل بعد محتوایی (نادیده گرفته شدن این بعد در تحقیقات موجود)، فرایندی (تمرکز بر هماهنگی میان پلیس و قوه قضاییه)، زمینه‌ای (استفاده از پایگاه داده با تمرکز بر حاکمیت الکترونیکی) و کارکردی بوده که این ابعاد به واسطه مدل‌سازی معادلات ساختاری تأیید شده‌اند.

یکتا (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «الگوی جرم‌یابی جرائم سازمان‌یافته در پلیس ایران» به روش آمیخته با استفاده از نظرات ۱۵ نفر از خبرگان مطلع و نیز ۱۴۸ نفر از کارشناسان پلیس، نشان داد که مدل جرم‌یابی جرایم سازمان‌یافته شامل ۶ بعد اعم از ابعاد ساختاری، اهداف، منابع انسانی، فناوری، هماهنگی و تعاملات و محیط، ۱۸ مؤلفه و ۱۰۴ شاخص بوده و می‌توان از آن در راستای جرم‌یابی در جرایم سازمان‌یافته و کشف جرم از سوی پلیس بهره برد.

طالبیان (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «نظام جامع جرم‌یابی در پلیس ایران» با بهره‌گیری از روش آمیخته از نوع اکتشافی در حیطه نظام جامع جرم‌یابی در پلیس، پنج بعد ساختار، محتوا، محیط، روندها و فناوری‌ها را ارائه نموده و نشان داده که از مهمترین علل فاصله‌گیری پلیس از انتظارات موجود، شکاف و فاصله‌ای بوده که میان فرماندهی و مدیریت، منابع انسانی و جریان‌های اجرایی در سطوح سازمانی ایجاد شده است. بنابراین نوعی نظام طولی در جریان جرم‌یابی از گذشته تا به حال ترسیم شده که فرآیندهای اجرایی را بر مبنای ساختار سازمانی و تعامل با محیط بیرونی و درونی به صورتی منعطف و انعطاف‌پذیر ارائه و از اهرم ارزش‌ها و فرهنگ مشترک و مشارکت گروهی در کنار فناوری‌های نوین بهره برده است.

رحیمی (۱۳۹۹)، در پژوهشی با عنوان «الگوهای تحقیقات جنایی در جرم‌یابی» به روش توصیفی-تحلیلی و با تمرکز بر مطالعات اسنادی مدل‌های تحقیقاتی جنایی موجود نشان داده که بخش عمده‌ای از این الگوها با آگاهی از وقوع جرم و آمادگی برای سنجش جرم آغاز شده و جریان جرم‌یابی را با شناخت صحنه جرم، مستند کردن

رخدادها، گردآوری، بسته‌بندی، ارزیابی‌های آزمایشگاهی، تحلیل، فرضیه‌پردازی، شناخت مجرمان احتمالی، دستگیری، بازسازی، ارائه و انتشار ادامه داده‌اند. همچنین، مطالعه این الگوها نشان داد که ارائه نتایج تحقیقات در دادگاه از سوی پلیس و دفاع از این تحقیقات از مراحل مهم مداخله پلیس در فرایند تحقیقات می‌باشد، لیکن در نظام حقوقی ایران دفاع از تحقیقات در دادسرا یا دادگاه، نه فقط در قانون بلکه در رویه‌های عملی نیز فاقد جایگاه لازم بوده است. این تحقیق با مقایسه مدل‌های تحقیقات جنایی موجود نشان داده که در بخش زیادی از این مدل‌ها، اقدامات مرتبط به صحنه جرم نظیر حفاظت از صحنه، شناسایی، مستند نمودن، گردآوری، بسته‌بندی و حفظ زنجیره انتقال از برترین وظایف محققان جنایی به حساب می‌آید.

نظری منظم و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر جرم‌یابی کلاهبرداری در فضای سایبر»، به روش کمی توصیفی - تحلیلی در جامعه آماری کارشناسان و متخصصان جرم‌یابی رایانه‌ای پلیس فتا نشان دادند که همکاری پلیس با مقامات قضایی، تجهیزات مدرن، علم و آگاهی کارآگاهان پلیس از علوم رایانه‌ای نقش مؤثری در فرایند جرم‌یابی کلاهبرداری سایبری دارد. همچنین، در بررسی عوامل مؤثر بر جرم‌یابی کلاهبرداری در فضای سایبر ۱۷ عامل شناسایی شده است که در این بین، استفاده مجرمین از فیلترشکن، استفاده مجرمین از شبکه‌های تاریک و روش‌های نوین شناخت IP از جانب نیروهای پلیس به ترتیب با بارهای عاملی ۰/۸۲۹، ۰/۸۱۶ و ۰/۸۱۱ رتبه‌های اول تا سوم را به دست آوردند.

چاپالاسکی^۱ و همکاران (۲۰۱۷)، در پژوهشی با عنوان «مدلی برای تحقیقات ادله ترکیبی» طی بررسی فرایندهای تحقیقات جنایی در جرائم سنتی و سایبری، الگویی ترکیبی برای انجام تحقیقات جنایی جرائم سنتی و سایبری ارائه نموده‌اند.

دالمیا^۱ و همکاران (۲۰۱۴)، در پژوهشی با عنوان «فرایند پی‌جویی پرونده‌های کیفری در هندوستان»، با هدف شناسایی و ارائه الگوی تحقیقات جنایی در نظام کیفری هندوستان بر اساس قوانین حاکم در این زمینه و با توجه به انواع جرائم، مدل تحقیقات جنایی آن کشور را به صورت نموداری ارائه نموده‌اند.

گیسون کارتر^۲ (۲۰۱۱)، در پژوهشی با عنوان «نوآوری اقدام‌های پلیسی؛ بررسی به کارگیری پلیس اطلاعات‌محور»، نشان دادند که پلیس اطلاعات‌محور با استفاده از ارتباطات غیررسمی و همکاری با سایر سازمان‌های اجراکننده قانون، موفق‌تر عمل می‌کند.

آگارول^۳ و همکاران (۲۰۱۱)، در پژوهشی با عنوان «مدل تحقیقات قانونی سیستماتیک دیجیتال»، برای رسیدن به الگویی برای انجام تحقیقات جنایی در رابطه با جرائم سایبری، مدلی شامل مراحل آمادگی، تأمین صحنه، نظارت و تشخیص، مستندسازی صحنه، حفاظت ارتباطات، جمع‌آوری شواهد، حفاظت بررسی و تجزیه و تحلیل را ارائه نموده‌اند.

مروری بر پیشینه داخلی و خارجی تحقیق گواه آن بوده که بخش عمده‌ای از تحقیقات موجود، مبتنی بر شناسایی و تبیین عوامل اثرگذار بر جرم‌یابی و کشف علمی جرائم بوده که با فرایندسازی و تبیین نقش‌های مختلف پلیس در جامعه و تعامل مؤثر با سایر سازمان‌ها و نهادهای بیرونی، الگو و یا رویکرد ویژه‌ای را در زمینه تحقیق خود ارائه نموده‌اند؛ برخی مطالعات با ماهیت مبتنی بر فقه اسلامی صورت گرفته و تنها یکی از ابعاد فقهی مرتبط با موضوع جرم‌یابی و از زاویه‌ای خاص مورد تحقیق قرار داده‌اند. بنابراین تحقیقات پیشین تنها با هدف و تأکید بر شناسایی عوامل، راهکارها و ارائه الگوهای برای افزایش میزان موفقیت جرم‌یابان در کشف جرم و شناسایی مجرمین

1. Dalmia

2. Gibson Carter

3. Agarwal

انجام گرفته‌اند؛ به همین علت در این تحقیق، ضمن شناسایی و احصاء عوامل اثرگذار بر افزایش میزان موفقیت جرم‌یابان فرماندهی انتظامی در راستای کشف جرم، موضوع جرم‌یابی به عنوان موضوعی انسان محور از دیدگاه فقه پویای اسلام مبتنی بر سیره حضرت علی (ع) برای شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن مورد تحقیق قرار گرفته است.

مبانی نظری

الگو: الگو در فرهنگ فارسی، مفهوم گسترده‌ای دارد؛ دهخدا برای آن، معانی «روبر، مدل، سرمشق، مقتدا، اسوه، قدوه، مثال و نمونه» را آورده است (دهخدا، ۱۳۴۶). الگو که در جامعه‌شناسی و ارتباطات بسیار به کار می‌رود، علاوه بر معنای طرح و برنامه قابل اجرا و تکرار، معنی نمونه انسانی ارزش‌ها، هنجارها و اخلاقیات را نیز می‌دهد. واژه مدل هم تقریباً مترادف الگو است و در مباحث جامعه‌شناسی به کار می‌رود (عباسی‌مقدم، ۱۳۹۱، ۴۷). مدل یا الگو، طرح یا نقشه‌ای اصلی است که نظر کلی ما را درباره موضوعی تنظیم می‌کند؛ مدل، تصور و دید مجریان برنامه را درباره این که «چه فعالیت‌هایی» باید انجام شود، باز می‌کند. مدل‌ها، چارچوبی برای طراحی، اجرا و ارزشیابی برنامه برای مجریان یا آموزش‌دهندگان فراهم می‌کنند (تاج‌بخش، ۱۳۹۳، ۴۷).

جرم‌یابی: مجموعه‌ای از اقداماتی است که با پیروی از اصول ویژه‌ای به دنبال بررسی، کشف، تجزیه و تحلیل دلایل و یافته‌های علمی به منظور اثبات جرم و تشخیص علت و نحوه ارتکاب آن و همچنین تشریح اعمال مجرمانه و صدمات جسمی و روحی ناشی از آن، به واسطه تشخیص هویت قربانیان و بزه‌کاران و در نهایت، چگونگی دستگیری و تحویل آنها به محکمه برای احقاق حق است. بنابراین، جرم‌یابی را به عنوان یکی از شاخه‌های مطالعاتی علوم جنایی و اساس آن را جرم و کشف جرم می‌دانند (ذوالفقاری و همکاران، ۱۳۹۹، ۹۰). جرم‌یابی دانشی که با بهره‌گیری از کلیه علوم و فنون و روش‌های مبتنی بر تجربه، بر اساس اصول و ضوابط حاکم بر آن درصدد شناسایی مجرم

و اثبات جرم است. با این وصف به لحاظ آنکه رشته‌های جرم‌یابی و حقوق جزا در یک نقطه یعنی شناسایی مجرم و تحصیل دلایل اثباتی، به هم مرتبط می‌شوند، برخی جرم‌یابی را در ردیف علوم معین حقوق جزا برشمرده‌اند (هندیانی، ۱۳۹۴، ۹۶). انجمن جرم‌یابی آمریکا، علوم جرم‌یابی را فن و حرفه‌ای علمی دانسته که با نظم و مقررات خاصی برای به رسمیت شناختن و شناسایی فرد یا بررسی شواهد و مدارک فیزیکی با استفاده از قانون و علوم فیزیکی و طبیعی تلاش می‌کند و نهایتاً با تجربه و تحلیل علمی و سپس تفسیر آن، نظریه را به دادگاه ارائه می‌دهد (طالبیان، ۱۳۹۷، ۱۳). علوم جرم‌یابی با مطالعه و بررسی جرم به صورت علمی و کاربردی و در چارچوب یک‌سری اصول و قواعد، ابتدا اقدام به جمع‌آوری دلایل مادی، شواهد فیزیکی، مستندات و قرائن کرده و سپس با تجزیه و تحلیل و اثبات آنها سعی در شناسایی مجرم و کشف جرم می‌کند تا از این طریق به نظام عدالت کیفری کمک کند. افزون بر این، در فرایند جرم‌یابی، مقتضیات دفاع از منافع جامعه، برقراری عدالت کیفری و نیز حقوق بنیادین متهم باید در کنار هم شناسایی شده و با رعایت همه ابعاد و جوانب مد نظر سیستم‌ها و مأموران جرم‌یاب قرار بگیرد تا به پاسداشت حقوق جامعه، بزه‌دیده و بزه‌کار بیانجامد.

جرم‌یابی در متون اسلامی و سیره حضرت علی(ع): اصول رسیدگی به امور کیفری در طول تاریخ بشریت، دستخوش تحولات و دگرگونی‌های بسیاری بوده است. در دوران باستان و قرون وسطی و به طور کلی تا قبل از رنسانس در جوامعی که قدرت و معنویت حاکمیت پیامبران الهی استقرار نداشته، اصول منظم و ضوابط انسانی بر دادرسی‌های کیفری حاکم نبوده است (فضلی، ۱۳۸۷، ۴۵). اصل برائت که یکی از مهمترین اصول دادرسی کیفری در نظام‌های دادرسی فعلی دنیا به‌شمار می‌رود، با توجه به رواج اوردالی در دوران باستان جایگاهی نداشته است. در قانون سالیک، محاکمه معمولاً به وسیله اوردالی و ادای سوگند از طرف شهود همراه بود؛ در صورتی که متهم از آزمایش‌های جانکاه اوردالی جان سالم به در می‌برد، آزاد می‌شد. این گونه دادرسی

به لحاظ تجاوز آشکار به حقوق اشخاص مورد انتقاد شدید فیلسوفان و دانشمندان حقوق همچون ولتر، روسو و بکاریا قرار گرفت (آشوری، ۱۳۶۴، ۱۴). با ظهور اسلام این گونه محاکمات از ابتدا منسوخ شده و اسلام اعتباری برای این رویکرد قائل نشده است، چنان که در روش قضایی نبی اسلام و امام علی(ع) برای اقراری که بر اثر شکنجه صادر شود، ارزش و اعتباری قائل نبوده‌اند. از این حیث، اوردالی از نظر اسلام به‌طور کامل رد شده است. همچنین اصولی از قبیل برخورداری متهم از فرضیه بی‌گناهی و تفسیر قوانین جزایی به نفع متهم در صورت تردید در انتساب بزه به آنان، که از قرن هجدهم در اروپا مورد تأیید قرار گرفته، از ابتدای ظهور اسلام مورد تأکید قرار گرفته است (صانعی، ۱۳۷۱، ۱۵۴). از جمله منابع مهم اصول دادرسی کیفری در اسلام، شیوه‌های قضاوت حضرت رسول اکرم(ص) و امام علی(ع) است. در شیوه‌های قضاوت مزبور، اصول دادرسی کیفری منطبق بر موازین علمی و عقلی دادرسی‌های دوران معاصر به‌خوبی مشهود است. به‌عنوان نمونه، اصل تساوی افراد در برابر قانون و دادگاه‌ها که امروزه از اصول مترقی دادرسی‌های کیفری در اعلامیه‌های جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸) و قوانین اساسی کشورها از جمله قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (اصل بیستم) به‌شمار می‌رود، از قضاوت نبی اکرم(ص) درباره زنی از اشراف مکه به‌نام فاطمه مخزومی کاملاً استنباط می‌شود. در قضیه مزبور برای جلوگیری از محاکمه و اجرای مجازات بر بانوی مذکور که به اتهام سرقت تحت تعقیب بود، افراد سرشناس و نزدیکان حضرت رسول(ص) با ایشان مذاکره کردند. اما پیامبر گرامی اسلام ضمن رد درخواست آنان، در نطقی آتشین فرمود: «ای مردمان همانا که اقوام پیش از شما از آن رو تباه و هلاک شدند که چون یکی از اشرافشان دست به سرقت می‌آلود او را از کیفر معاف می‌پنداشتند و چون ضعیفی دست به دزدی می‌گشود، او را به چنگال کیفر می‌سپردند؛ به‌خدا قسم که هر گاه فاطمه دختر محمد(ص) مرتکب چنین عمل ناستوده‌ای می‌شد، بی‌گمان دست او را می‌بریدم» (بلاغی، ۱۳۸۵، ۲۴). قضاوت‌های

امیرالمؤمنین(ع) و دستورهای ایشان به مالک اشتر نخعی در نحوه گزینش قاضی، منبع سرشار اصول مترقی دادرسی کیفری است. امام علی(ع) در قضاوت‌های متعدد با دیده تیزبین و خدامحور خاص خود، مجموعه‌ای از اصول دادرسی کیفری را برای بشریت جویای عدالت به میراث گذاشته است (مؤمن زادگان، ۱۳۷۹، ۳۱).

حضرت برای تأمین اهداف عالیه خود در حکومت اسلامی بر مبانی و اصولی تکیه نموده تا با استفاده از آن‌ها به اهداف معین شده خود برسد؛ بر اساس مطالعه و پژوهش در منابع مختلف، شیوه رسیدگی حضرت علی(ع) به امور کیفری مردم بر مبانی و اصول منتج از قرآن کریم، سیره پیامبر اسلام(ص) و علم و دانش امام علی(ع) بوده است. هنگامی که سخن از عدالت در امر قضا به میان می‌آید، این پرسش در ذهن شکل می‌گیرد که دلیل امام بر اجرا و رسیدن به این هدف و خصوصیت چه بود؟ شواهد نشان داده که این تأکیدات همگی از کتاب آسمانی حاصل شده، به گونه‌ای که به دفعات و به صورت مؤکد بر مبحث عدالت در رسیدگی و قضاوت در امور کیفری تأکید شده است و از آن جا که قرآن بیان‌گر هدایت‌ها، سفارشات، خواسته‌ها و تأکیدات خداوند متعال است، این نتیجه حاصل می‌شود که عمل امام علی(ع) اجراکننده دستورات خداوند در زمین بوده‌اند. لذا قرآن کریم یکی از مبانی اصلی حضرت علی(ع) در شیوه رسیدگی به امور کیفری و اجرای عدالت بوده است. همچنین، حضرت علی(ع) در موارد متعددی برای احقاق حق یا رعایت اصول، راه و روش نبی اسلام(ص) را به مردم یادآوری کرده و خود ایشان نیز بر اجرای آن تأکید داشته‌اند؛ چنان که در نامه ۵۳ نهج البلاغه این گونه فرموده‌اند: «پس باز گرداندن چیزی به خدا، یعنی عمل کردن به قرآن و باز گرداندن به پیامبر(ص) یعنی عمل کردن به سنت او که وحدت بخش است، نه عامل پراکندگی». امام علی(ع) همچنین در نامه ۷۷ نهج البلاغه درباره اهمیت و کاربردی بودن سیره نبی اسلام(ص) به ابن عباس چنین توصیه داشته‌اند: «به قرآن با خوارج به جدل مپرداز، زیرا قرآن دارای دیدگاه کلی بوده و تفسیرهای گوناگونی

دارد، تو چیزی می‌گویی و آنها چیز دیگر؛ لیکن با سنت پیامبر(ص) با آنان به بحث و گفتگو پرداز که در برابر آن راهی جز پذیرش ندارند» (دشتی، ۱۳۹۶، ۴۴۱).

امام در بسیاری موارد مسائل و قضایایی را که دیگران از بیان حکم آن ناتوان بوده‌اند با استفاده از علم و دانش عمیق و گسترده خود حل می‌نمودند، به‌طوری که با بررسی شیوه‌ها و پاسخ‌هایی که ایشان در هر مورد به کار برده‌اند، این نکته به‌دست می‌آید که علم و دانش عمیق و گسترده امام علی(ع) یکی از مبانی ایشان در شیوه رسیدگی به امور کیفری و کشف جرائم بوده است. بر اساس آن چه گفته شد، برای روشن شدن شیوه رسیدگی در امور کیفری و الگوی کشف جرم امام علی(ع)، به تبیین مصادیقی از اصولی که ایشان همواره در مسائل کیفری رعایت می‌کردند، پرداخته شده است. بر اساس تعالیم اسلامی، هر انسانی در آغاز تولد دارای حقوقی می‌شود که همگان موظف به رعایت آن هستند و این حقوق دارای ضمانت اجرای قانونی است. امام علی(ع) با توجه به روش حکومتی خود در دستگاه قضایی برای انسان حقوقی را متصور است و بارها در سفارشات خود بر آنها تأکید کرده‌اند:

۱- حق حیات: حق حیات از اولویت‌های امام علی(ع) در روش حکومتی ایشان بوده و از آن چنان اهمیتی برخوردار بوده که حتی در مواقع حساس جنگی نیز نیروهای تحت امر خود را ملزم به رعایت آن می‌کردند، ایشان در نامه ۱۴ نهج البلاغه که در هنگامه جنگ صفین صادر شده می‌فرمایند: «با دشمن جنگ را آغاز نکنید تا آنها شروع کنند، زیرا بحمداله حجت با شماست و آغازگر جنگ نبودنتان، تا آن که دشمن به جنگ روی آورد، حجت دیگر بر حقانیت شما خواهد بود. اگر به اذن خدا شکست خوردند و گریختند، آن کس را که پشت کرده نکشید و آن را که قدرت دفاع ندارد آسیب نزنید و مجروحان را به قتل نرسانید» (دشتی، ۱۳۹۶، ۳۵۳).

۲- حق آزادی: با مطالعه نهج البلاغه و توجه به سخنان امام علی(ع) به‌ویژه در نامه ۳۱ نهج البلاغه که ایشان خطاب به فرزند خود امام حسن(ع) بیان داشته‌اند، می‌توان به

اهمیت آزادی انسان از نگاه آن امام پی برد؛ جایی که می‌فرمایند: «برده دیگری مباش که خدا تو را آزاد آفرید، آن نیک که جز با شر به‌دست نیاید نیکی نیست و آن راحتی که با سختی‌های فراوان به‌دست آید، آسایش نخواهد بود» (همان: ۳۷۹). در حدیثی دیگر از ایشان بیان گردیده: «ای مردم، هیچ یک از آدمیان آقا یا برده دیگری آفریده نشده‌اند، بلکه تمامی انسان‌ها به‌طور یکسان، آزاد به دنیا آمده‌اند و کسی را بر دیگری امتیازی نیست» (کلینی، ۱۴۰۵، ۶۹).

۳- اصل برائت: امام علی(ع) در حکمت ۱۱۴ نهج البلاغه می‌فرماید: «هرگاه نیکوکاری بر روزگار و مردم آن غالب آید، اگر کسی به دیگری گمان بد برد، در حالی که از او عمل زشتی آشکار نشده ستمکار است» (دشتی، ۱۳۹۶، ۴۶۴)، و یا در حکمت ۲۲۰ نهج البلاغه بیان داشته‌اند: «داوری با گمان بر افراد مورد اطمینان، دور از عدالت است» (همان: ۴۸۳).

۴- اصل عدالت و مساوات در برابر قانون: عدالت و مساوات در برابر قانون رکن اصلی مباحث را در تمامی نهادهای حکومتی در روش حکومتی امام علی(ع) تشکیل می‌دهد. ایشان در نامه ۵۹ نهج البلاغه خطاب به أسود بن قطبه فرمانده لشکر حلوان فرموده است: «پس از یاد خدا و درود؛ اگر رأی و اندیشه زمامدار دچار دگرگونی شود، او را از اجرای عدالت بسیار باز می‌دارد. پس باید که کار مردم در آنچه حق است نزد تو یکسان باشد، زیرا در ستمکاری بهایی برای عدالت یافت نمی‌شود» (دشتی، ۱۳۹۶، ۴۲۵).

همچنین سیره و روش حضرت علی(ع) در رسیدگی به امور کیفری و کشف جرائم شامل موارد دیگری چون رعایت عدالت و انصاف، تساوی افراد در برابر قانون، قاطعیت در مقابله با نقض قوانین و مجازات مجرم (خطبه ۱۵ و ۸۱)، پرهیز از رابطه محوری (خطبه ۲۴۴)، پرهیز از دریافت هدیه و رشوه (خطبه ۲۲۴)، پنهان نگه داشتن امور پنهانی (عدم تجسس) (نامه ۵۳)، تنویر افکار عمومی در موضوعات کیفری و کشف

جرائم (نامه ۵۳ و خطبه ۱۳۱)، نظارت بر عملکرد مأمورین (نامه ۵۳)، منع تهدید و شکنجه متهم و قائل نبودن اعتبار برای اقرار از روی تهدید و شکنجه، تفرقه بین گواهان، بهره‌برداری و استفاده از تجارب پیشینیان (نامه ۵۳ و ۶۹)، به کاربردن راهکارهای علمی برای کشف جرائم، توجه به شخصیت متهم برای تعیین واکنش مناسب (دستی، ۱۳۹۶، ۵۴۰)، داشتن حق اعتراض به حکم (فضلی، ۱۳۸۷، ۷۲) و... است.

فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران: لفظ فرماندهی انتظامی (نیروهای انتظامی) به معنای امروزی به‌طور مستقیم در نهج البلاغه نیامده است، لیکن واژه‌ها و عباراتی چون جُنُودُ الله (لشکریان خدا)، عَمَّالُ الْإِنصَافِ وَ الرِّفْقِ (کارگزاران عدل و نظم اجتماعی)، حارس (نگهبان و جانشین)، اهل الحِفاظ (حافظین) و شُرطه (نگهبان و پاسبان شهر) در نهج البلاغه ذکر شده است که به مدد ترجمه، شرح‌ها و تفاسیر نهج البلاغه می‌توان آنها را معادل فرماندهی انتظامی یا پلیس امروزی و مأموریت‌های آن قلمداد کرد (کریمی خویگانی، ۱۳۹۴، ۱۵). مستند به ماده یک قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، مصوب ۱۳۶۹/۰۴/۲۶، نیروی انتظامی از ادغام نیروهای شهربانی، کمیته و ژاندارمری، تشکیل شده است؛ بند ۸ ماده ۴ قانون موصوف، انجام وظایفی از قبیل کشف جرایم، بازرسی و تحقیق، حفظ آثار و دلایل جرم، دستگیری متهمین و مجرمین و جلوگیری از فرار و اختفاء آنها، انجام امور مربوط به تشخیص هویت و کشف علمی جرایم را بر طبق قانون به‌عنوان ضابط قوه قضائیه به عهده نیروی انتظامی قرار داده است. بر اساس ماده ۲۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، ضابطان دادگستری مأمورانی هستند که تحت نظارت و تعلیمات دادستان در کشف جرم، حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله وقوع جرم، شناسائی، یافتن و جلوگیری از فرار و مخفی شدن متهم، تحقیقات مقدماتی، ابلاغ اوراق و اجرای تصمیمات قضایی، به موجب قانون اقدام می‌کنند. بند الف ماده ۲۹ قانون مذکور، فرماندهان، افسران و درجه‌داران آموزش دیده نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران را جزء ضابطان عام

معرفی کرده است؛ بر اساس تبصره همین ماده، کارکنان وظیفه، ضابط دادگستری محسوب نمی‌شوند، اما تحت نظارت ضابطان مربوط در این مورد انجام وظیفه می‌کنند و مسئولیت اقدامات انجام شده در این رابطه با ضابطان است. همچنین بر اساس ماده ۳۰ قانون یاد شده، احراز عنوان ضابط دادگستری، علاوه بر وثاقت و مورد اطمینان بودن، منوط به فراگیری مهارت‌های لازم با گذراندن دوره‌های آموزشی زیر نظر مرجع قضایی مربوط و تحصیل کارت ویژه ضابطان دادگستری است.

روش

این تحقیق بر اساس هدف از نوع «کاربردی»، با رویکرد کیفی و با استفاده از روش تحلیل مضمون براون و کلارک^۱ به منظور شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های الگوی جرم‌یابی برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره حضرت علی(ع) انجام شده است. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۵۳). براون و کلارک (۲۰۰۶)، روشی را برای کدگذاری در تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند که از سه مرحله تجزیه و توصیف متن، تشریح و تفسیر متن و ترکیب و ادغام تشکیل شده است. جامعه آماری این تحقیق، سیره نظری و عملی حضرت علی(ع) بوده و متن نهج البلاغه شامل خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های کتاب شریف و همچنین قضاوت‌های حضرت علی(ع) و روایت‌های مرتبط با شیوه قضاوت آن حضرت به عنوان منبع اصلی برای گردآوری داده‌ها محسوب می‌شود.

واحدهای تحلیل، شامل کلمات، جملات، عبارات و متون مرتبط با موضوع جرم‌یابی گردآوری شده از منابع تحقیق است. با توجه به متن محور بودن محیط و منابع تحقیق، روش‌های آماری برای تعیین حجم نمونه استفاده نشده است، لیکن محتوای نهج البلاغه

1. Braun, V. & Clarke, V.

به صورت تمام‌شماری و قضاوت‌های حضرت علی(ع) و روایت‌های مرتبط با شیوه قضاوت آن حضرت به عنوان حجم نمونه در نظر گرفته شدند. روش گردآوری داده‌ها از نوع روش اسنادی و ابزار آن فیش‌برداری بود. همچنین، تحلیل داده‌ها، محور اصلی الگوی جرم‌یابی اسلامی برخاسته از داده‌ها بوده و به منظور تحلیل داده‌های گردآوری شده، از روش کدگذاری و تحلیل مضمون بهره گرفته شد. از این حیث، پس از جمع‌آوری داده‌ها و انتخاب موردها برای تحلیل، برای هر کدام از قطعات معنایی، برچسب یا کدی در نظر گرفته شده، کدهای مشابه در یک زیرمقوله جای گرفته، با رفت و برگشت بین داده‌ها و کدها و تغییر آنها در خلال کار، از کنار هم قرار دادن زیرمقوله‌های مشابه، مقوله‌های اصلی پژوهش (کدهای فراگیر) آشکار شدند. بعد از مرتب کردن کدها و مشخص کردن زیر مقوله‌ها و مقوله‌ها و تدوین کدهای فراگیر، در نهایت تدوین الگو براساس اطلاعات به دست آمده از تحلیل مضمون انجام شد. همچنین به منظور سنجش اعتبار تحقیق، از شاخص‌های اعتبار استنتاج منطقی و صحیح زیر بهره گرفته شد: ۱- باورپذیری، از مسیر توجه و دقت زیاد برای استخراج داده‌ها از نهج البلاغه و متون در دسترس، توجه یکسان و هم‌ارز به همه داده‌ها در فرایند کدگذاری، بازبینی و اصلاح چند باره کدگذاری‌های صورت گرفته، انسجام مناسب و عدم تناقض مضامین، تطبیق داده‌ها و مضامین با ادبیات و پیشینه‌های تحقیق. ۲- اطمینان‌پذیری، از مسیر بهره‌گیری و استناد به متن کتاب معتبر و ارزشمند نهج البلاغه (اخ القرآن)، بهره‌گیری و استناد به ترجمه‌ها و شروح معتبر نهج البلاغه (دشتی، شهیدی، انصاریان، آیتی، علامه جعفری، مکارم شیرازی، ابن ابی الحدید)، صرف زمان زیاد برای مطالعه و فهم متن نهج البلاغه و استخراج مضامین مرتبط با موضوع پژوهش، استناد به قضاوت‌ها و روایت‌های مرتبط با موضوع از منابع معتبر، استفاده از روش کنترل عضو با بهره‌گیری و مشورت با کارشناسان و خبرگان حوزوی، دانشگاهی و جرم‌یابی در فرایند گردآوری داده‌ها، کدگذاری و تحلیل مضمون، تطبیق چند باره مضامین مربوطه با

کدهای استخراج شده و انجام اصلاحات مورد نیاز. ۳- تأییدپذیری، از مسیر بنیادی بودن داده‌ها و ارجاع مستند و نظام‌مند داده‌ها به منابع معتبر، ظهور کدها و مضامین بر پایه داده‌ها و همخوانی تحلیل‌های صورت گرفته با داده‌های گردآوری‌شده و سازمان‌دهی و سیر مناسب تحلیل‌ها و همسویی با پیشینه‌های تحقیق.

یافته‌ها

در گام نخست از تحلیل و ارائه یافته‌ها، داده‌های حاصل از اسناد مورد بررسی بر اساس رویه‌های کدگذاری استخراج شده و کدهای باز یا پایه‌ای به‌دست آمدند. در مرحله کدگذاری پایه، ۳۵۱ کد باز با استفاده از خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه و تعداد ۱۰۷ کد باز با استفاده از قضاوت‌های حضرت علی(ع)، روایت‌ها و احادیث مرتبط با حوزه جرم‌یابی و مجموعاً تعداد ۴۵۸ کد باز یا پایه‌ای به‌دست آمد که در جدول (۱)، نمونه کدگذاری حاصل از بررسی متن نهج البلاغه، قضاوت‌های حضرت علی(ع)، روایت‌ها و احادیث آورده شده است.

جدول (۱): نمونه کدگذاری باز داده‌های حاصل از بررسی متن نهج البلاغه، قضاوت‌های حضرت علی(ع)، روایت‌ها و احادیث مرتبط با حوزه جرم‌یابی

منبع	کدهای باز (پایه)	متن (نهج البلاغه، قضاوت، روایت، حدیث)
نهج البلاغه، خطبه ۱۵۳	خوب شنیدن	هر کس باید از کار خویش بهره گیرد، و انسان بینا کسی است که به‌درستی شنید و اندیشه کرد، پس به‌درستی نگریست و آگاه شد، و از عبرت‌ها پند گرفت، سپس راه روشنی را پیمود.
نهج البلاغه، خطبه ۱	استفاده از ابزار و تجهیزات	به انسان اعضاء و جوارحی بخشید، که در خدمت او باشند، و ابزاری عطا فرمود، که آنها را در زندگی به کار گیرد. قدرت تشخیص به او داد تا حق و باطل را بشناسد، و حواس چشایی، و بویایی، و وسیله تشخیص رنگ‌ها و اجناس مختلف در اختیار او قرار داد.

حکمت را هر کجا که باشد، فراگیر، گاهی حکمت در سینه منافق است و بی‌تابی کند تا بیرون آمده و با همدمانش در سینه مؤمن آرام گیرد.	بهره‌گیری از مطالعات تطبیقی	نهج البلاغه، حکمت ۷۹
عدل نیز بر چهار پایه برقرار است: فکری ژرف‌اندیش، دانشی عمیق و به حقیقت رسیده، نیکو داوری کردن و استوار بودن در شکیبایی. پس کسی که درست‌اندیشید به ژرفای دانش رسید و آن کس که به حقیقت دانش رسید، از چشمه زلال شریعت نوشید و کسی که شکیبیا شد در کارش زیاده روی نکرده.	تفکر و تعقل	نهج البلاغه، حکمت ۳۱
اسلام ظاهرش علم و باطنش حکمت است، نوآوری‌های آن پایان نگیرد.	بهره‌گیری از علوم و فنون جدید	نهج البلاغه، خطبه ۱۵۲
به خانه‌های خود روی آورید، مسائل میان خود را اصلاح کنید، توبه و بازگشت پس از زشتی‌ها میسر است.	دعوت به صلح و سازش	نهج البلاغه، خطبه ۱۶
کسی چیزی را در دل پنهان نکرد جز آن که در لغزش‌های زبان و رنگ رخسارش، آشکار خواهد گشت.	بهره‌گیری از زبان بدن	نهج البلاغه، حکمت ۲۶
انسان زیر زبان خود پنهان است.	بازجویی دقیق	نهج البلاغه، حکمت ۱۰۵
به آن کس که به ستوه آمده و توان تحمل ندارد اعتماد نکن.	بی‌اعتباری اقرار در اثر شکنجه	نهج البلاغه، حکمت ۲۱۱
از امیرالمؤمنین علیه السلام روایت است که: افراد عیب‌دار، دوست دارند تا عیوب مردم را پخش کنند، تا بهانه‌ای برای معایب خویش فراهم آید (با یافتن شریک جرم، می‌کوشند خطای خویش را پنهان کنند)	استفاده از شیوه‌های روان‌شناسی	غررالحکم، چاپ دانشگاه، ج ۴، ص ۳۴۰

کسی که به دلیل ترس یا حبس یا کتک به ارتکاب گناه موجب حد اعتراف کند، این اعتراف در مورد او مبنای عمل قرار نمی‌گیرد و حد نیز اجرا نمی‌شود.	ممنوعیت شکنجه و فشار روحی	ابن حیون، ۱۳۸۵ ق : ۴۶۶/۲، ح ۱۶۵۵
امام علی علیه السلام - در سفارش به فرزند بزرگوارش - فرمود: پیش از آن که دلت سخت و فکرت مشغول گردد به تربیت تو پرداختن تا با لئدیشه استوارت به اموری که خداوندان تجربه آنها را جسته‌اند و آزموده‌اند روی آوری و بدین سان رنج جستجو از تو برداشته شود و از دست زدن به تجربه معاف گردی.	استفاده از تجربیات گذشته	تحف العقول: ۷۰، شرح نهج البلاغه: ۶۶/۱۶
ایفای صحیح مسئولیت‌ها و حسن انجام وظایف، نیازمند اطلاع کافی متصدیان از وظایف، اختیارات و مسئولیت‌ها و نیز وجدان کاری و مسئولیت‌شناسی اجتماعی آنان است. بخشی از اطلاع‌رسانی و توجیهی که از سوی امام علی(ع) برای زمامداران انجام می‌شده است، توجه دادن به مسئولیت آنان و ارائه راهکارهای لازم و یا انتقال دانش و مهارت مورد نیاز به کارگزاران بوده است.	تبیین مسئولیت مأمورین	تدابیر و سیره عملی امام علی(ع) در تأمین امنیت اجتماعی، مرکز تحقیقات و پژوهش‌های نیروی انتظامی ج.ا.ا، ۱۳۸۰، ص ۱۲۹
ای کمیل، هیچ حرکت و کاری نیست مگر این که در انجام آن، نیازمند آگاهی و آشنایی هستی.	برخورداری از علم و آگاهی	سفینه البحار، جلد ۱، صفحه ۱۵

پس از کدگذاری باز داده‌های حاصل از بررسی متن نهج البلاغه، قضاوت‌های حضرت علی(ع)، روایت‌ها و احادیث مرتبط با حوزه جرم‌یابی، این کدها بر اساس مشترکاتی که در حیطه‌های مختلف با یکدیگر داشتند، کدگذاری مجدد گردیده و نخست در قالب مقولات سازمان‌دهنده و سپس ذیل یک مقوله یا طبقه واحد قرار گرفتند. مقولات، طبقاتی همگن از درون و ناهمگن با سایر طبقات هستند. مقولات

سازمان‌دهنده حاصله در این تحقیق به تعداد ۱۳ مورد به قرار جدول (۲)، مورد شناسایی قرار گرفتند.

جدول (۲): جریان کدگذاری سازمان‌دهنده در حوزه جرم‌یابی

کد سازمان‌دهنده	کد باز	کد سازمان‌دهنده	کد باز
اشراف اطلاعاتی	تعقیب و مراقبت	به‌هنگام بودن	سرعت در جمع‌آوری دلایل و آثار جرم
	استفاده از ظرفیت گزارش‌ها و همکاری‌های مردمی		اقدام فوری در جرائم مشهود
	جمع‌آوری اخبار و اطلاعات		جلوگیری از فرار و اختفاء مجرمین
	بررسی پیشینه و سوابق افراد		اقدام در زمان مناسب
	تشکیل پرونده شخصیت		پرهیز از عجله و شتاب بی‌مورد
	بازرسی اشیاء، اموال و اشخاص		بهره‌گیری از فرصت‌ها
	تسلط بر اوضاع و شرایط		موقعیت‌شناسی
	اقدام آگاهانه	جامعیت و استحکام	همه‌جانبه‌نگری
	برآورد وضعیت		استفاده از حواس پنج‌گانه
مهارت‌های حرفه‌ای	بازجویی دقیق، علمی و فنی		استفاده از روش‌های علمی و روان‌شناسی

کد سازمان‌دهنده	کد باز	کد سازمان‌دهنده	کد باز
	عدم ایجاد فاصله بین بازجویی‌ها		جمع‌آوری و استناد به ادله محکم و معتبر
	بازجویی در مراحل متعدد		اخذ اظهارات شهود
	مداومت در تحقیقات و بازجویی‌ها		تخلیه اطلاعاتی افراد دخیل در پرونده
	مستندسازی		مواجهه بین اصحاب دعوا
	ممانعت از پرگویی و حاشیه رفتن متهم		ارائه گزارش صحیح و دقیق
	عدم تأثیرپذیری از هیجانات و اختلافات طرفین دعوا		عدم پذیرش اظهارات و دفاعیات بلاوجه
	جلوگیری از تبانی متهمین		بی‌اعتباری اقرار در اثر شکنجه
	تفرقه بین شهود		عدم تأثیرپذیری از ظواهر امور
	بازجویی جداگانه از شهود		عدم اکتفا به اخبار و گزارشات تأیید نشده
	تمایز بین جرائم مشهود و غیر مشهود		عدم اکتفا به اظهارات افراد دخیل در جرم

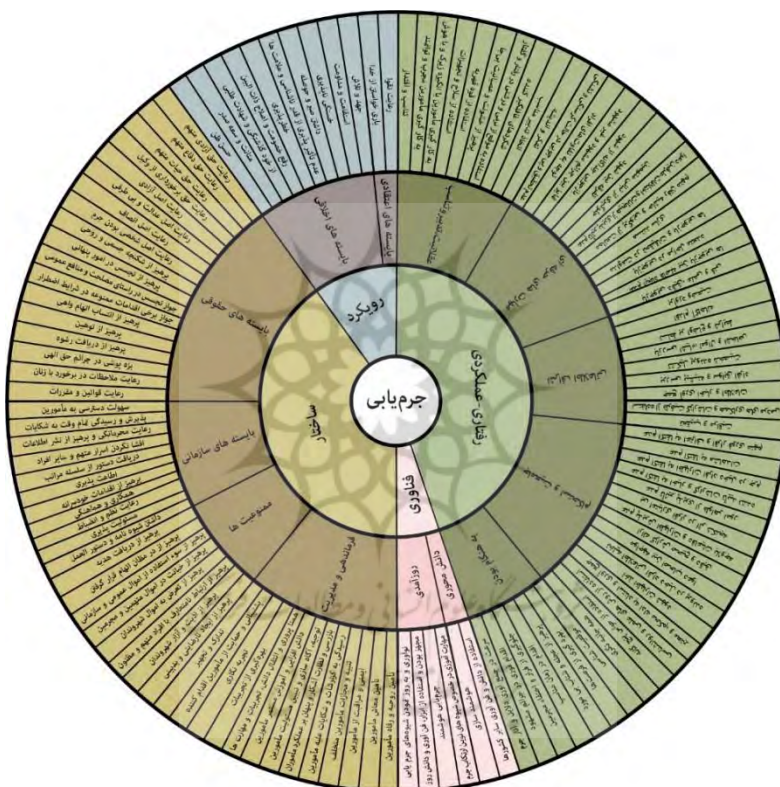
کد سازمان‌دهنده	کد باز	کد سازمان‌دهنده	کد باز
	توجه به تفاوت‌های افراد		عدم اکتفا به مشاهدات
	عدم تحقیق در حالت گرسنگی و تشنگی		عدم اکتفا به اعتراف و اقرار فوری متهم
بایسته‌های اعتقادی	رعایت تقوا	عقلانیت، تدبیر و تناسب	تفکر و اندیشه
	یاری خواستن از خدا		اتخاذ تدبیر مناسب
بایسته‌های اخلاقی	جهد و تلاش		شگردهای غافلگیر کننده
	استقامت و مداومت		استفاده به موقع از نرمی و درشتی در رفتار و گفتار
	خستگی ناپذیری		پرهیز از خشونت و عصبانیت بی‌جا
	داشتن صبر و حوصله		استفاده از قوه قهریه
	عدم تأثیرپذیری از قدر ناشناسی و ملامت‌ها		استفاده از سلاح و تجهیزات
	خطرپذیری		به کار گیری مأمورین با انگیزه زیرک و با هوش
	رفع خصومت و اصلاح ذات‌البین		به کار گیری مأمورین مجرب و توانمند
	از خود گذشتگی و شهادت طلبی		تناسب و اقتدار

کد سازمان دهنده	کد باز	کد سازمان دهنده	کد باز
	متانت و سعه صدر	روزآمدی	نوآوری و به‌روز نمودن شیوه‌های جرم‌یابی
	حسن ظن		مجهز بودن و استفاده از ابزار، فن‌آوری و دانش روز
دانش‌محوری	هوشمندسازی		جرم‌یابی هوشمند
	استفاده از دانش و فن‌آوری سایر کشورها		مهارت‌آموزی در خصوص شیوه‌های نوین ارتکاب جرم
ممنوعیت‌ها	پرهیز از دریافت هدیه	فرماندهی و مدیریت	تدارک و تجهیز پشتیبانی و حمایت از مأمورین اقدام کننده
	پرهیز از در مظان اتهام قرار گرفتن		تجربه‌نگاری
	پرهیز از سوء استفاده از اموال عمومی و سازمانی		بهره‌گیری از تجربیات
	پرهیز از خیانت در اموال متهمین و مجرمین		هم‌تاپروری و انتقال دانش، تجربیات و مهارت‌ها
	پرهیز از تعرض به اموال شهروندان		

کد سازمان‌دهنده	کد باز	کد سازمان‌دهنده	کد باز
	پرهیز از ارتباط نامتعارف با افراد متهم و مظنون		دانش‌افزایی و آموزش مستمر مأمورین
	پرهیز از اذیت و آزار شهروندان		توجیه، آگاه‌سازی و تبیین مسئولیت مأمورین
	پرهیز از ایجاد نارضایتی و بدبینی		بازرسی و نظارت آشکار و پنهان بر عملکرد مأموران
بایسته‌های سازمانی	سهولت دسترسی به مأمورین		رسیدگی به گزارشات و شکایات علیه مأمورین
	پذیرش و رسیدگی تمام وقت به شکایات		تنبيه و مجازات مأمورین متخلف
	رعایت محرمانگی و پرهیز از نشر اطلاعات		ایمنی و مراقبت از مأمورین
	افشا نکردن اسرار متهم و سایر افراد		تأمین روحیه و رفاه مأمورین
	دریافت دستور از سلسله مراتب		تأمین معاش مأمورین
	اطاعت‌پذیری	بایسته‌های حقوقی	رعایت حق آزادی متهم

کد سازمان‌دهنده	کد باز	کد سازمان‌دهنده	کد باز
	پرهیز از اقدامات خودسرانه		رعایت ملاحظات در برخورد با زنان
	همکاری و هماهنگی		رعایت قوانین و مقررات
	رعایت نظم و انضباط		رعایت حق برخورداری از وکیل
	مسئولیت‌پذیری		رعایت اصل آزادی
	داشتن شیوه‌نامه و دستورالعمل		رعایت اصل عدالت و بی‌طرفی
بایسته‌های حقوقی	پرهیز از توهین		رعایت اصل انصاف
	پرهیز از انتساب اتهام واهی		رعایت اصل شخصی بودن جرم
	پرهیز از دریافت رشوه		پرهیز از شکنجه جسمی و روحی
	بزه‌پوشی در جرائم حق الهی		پرهیز از تجسس در امور پنهانی
			جواز تجسس در راستای مصلحت و منافع عمومی

در آخرین مرحله کدگذاری (فراگیر)، با استفاده از کدهای پایه و کدهای سازمان‌دهنده شناسایی شده برای آنها، مقولات اصلی یا کدهای فراگیر الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره امام علی(ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران به تعداد چهار مورد (رفتاری- عملکردی، رویکرد، فناوری و ساختار) شناسایی و تعیین شد که در قالب شکل (۱)، ارائه می‌شود.



شکل (۱): الگوی جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره حضرت علی(ع) برای فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران

بحث و نتیجه‌گیری

در بررسی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه و همچنین قضاوت‌های حضرت علی(ع) و روایت‌های مرتبط با شیوه قضاوت آن حضرت، برای الگوی جرم‌یابی مورد

نظر چهار بعد رفتاری-عملکردی، رویکرد، ساختار و فناوری شناسایی شد. ابعاد شناسایی شده در الگوی مزبور، در راستای تکمیل یکدیگر معنا و مفهوم پیدا می‌کنند و فرایند جرم‌یابی را شکل می‌دهند. بر اساس الگوی مورد نظر، برای هر کدام از ابعاد به‌دست آمده، مؤلفه‌هایی شناسایی که در جدول (۱) ارائه می‌شود.

جدول (۳): مؤلفه‌های الگوی جرم‌یابی اسلامی با رویکرد اسلامی با تأکید بر سیره امام علی(ع)

مؤلفه	بعد	مؤلفه	بعد
بایسته‌های حقوقی	ساختار	به‌هنگام بودن	رفتاری- عملکردی
بایسته‌های سازمانی		جامعیت و استحکام	
ممنوعیت‌ها		اشراف اطلاعاتی	
فرماندهی و مدیریت		مهارت‌های حرفه‌ای	
روزآمدی	فناوری	عقلانیت، تدبیر و تناسب	رویکرد
دانش محوری		بایسته‌های اعتقادی	
		بایسته‌های اخلاقی	

همچنین، برای الگوی مورد نظر تعداد ۱۲۲ شاخص احصاء شده است. در بعد رفتاری-عملکردی که خود متشکل از مؤلفه‌های به‌هنگام بودن، جامعیت و استحکام، اشراف اطلاعاتی، مهارت‌های حرفه‌ای و عقلانیت، تدبیر و تناسب است، شاخص‌های مهم در رابطه با مؤلفه اقدام به‌هنگام، سرعت در گردآوری دلایل و آثار جرم، انجام اقدامات فوری در جرائم مشهود، جلوگیری از فرار و اختفاء مجرمین، اقدام در زمان مناسب، پرهیز از عجله و شتاب بی‌مورد، استفاده به‌موقع از فرصت‌ها و موقعیت‌شناسی در فرایند جرم‌یابی است. بر این اساس، اصل بر اقدام به‌موقع بوده و شتاب بی‌مورد، عجله غیرلازم و یا هر رفتاری که سبب از دست رفتن ادله و آثار جرم شود، نفی گردیده است. جامعیت و استحکام به این موضوع اشاره دارد که در جریان جرم‌یابی لازم است جرم‌یابان همه جوانب مسئله را در نظر گرفته، متناسب با نوع جرم با بهره‌گیری از حواس پنج‌گانه به‌ویژه حواس دیداری و شنیداری، برای درک مسائل در راستای جرم‌یابی

استفاده نمایند؛ ادله قاطع، محکم و متقن به دست آورده و در گزارشات، اصل دقت و صحت رعایت شود، اظهارات شهود به دقت دریافت شده، اطلاعات و داده‌های افراد دخیل در پرونده دریافت شود. از دیگر شاخصه‌های مد نظر در این مرحله استناد به دلایل قطعی و معتبر، اعتماد به یافته‌های یقینی، پذیرش اظهارات و دفاعیات بلاوجه و بی‌اعتباری اقرار در اثر شکنجه می‌باشد. اکتفاء نکردن مأمورین جرم‌یاب به ظواهر پدیده‌ها و مشاهدات صرف، اکتفا نکردن به اخبار و گزارشات تأیید نشده، اکتفا نکردن به اظهارات افراد دخیل در جرم و نیز اکتفا نکردن به اعتراف و اقرار فوری متهمان از جمله شاخصه‌هایی است که باعث می‌شوند فرایند جرم‌یابی تنها معطوف به مسائل پیش پا افتاده و بدون تحقیق و بررسی جامع و کامل نبوده و رعایت آنها سبب برخورداری فرایند جرم‌یابی از جامعیت و استحکام لازم خواهد بود.

یکی از مؤلفه‌های شناسایی شده در فرایند جرم‌یابی با الگوی مورد بحث، مؤلفه اشراف اطلاعاتی بوده که بر مبنای آن، جمع‌آوری و کسب اخبار و اطلاعات با استفاده از گزارش‌ها، همکاری و مشارکت‌های مردمی، بررسی پیشینه و سوابق افراد، پرونده شخصیت، بازرسی اشیاء، اموال و اشخاص، تعقیب و مراقبت، بررسی و اشراف نسبت به همه جوانب، برآورد وضعیت، موقعیت‌شناسی و اقدام آگاهانه با تسلط بر اوضاع و شرایط در فرایند جرم‌یابی از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشد. در الگوی مزبور، مهارت‌ها و توانمندی‌های حرفه‌ای از مؤلفه‌های اثرگذار در فرایند جرم‌یابی است: در این الگو، تحقیق و بازجویی یک فعالیت بدون قاعده و پراکنده نیست، بلکه مبتنی بر اصول علمی، فنی و روان‌شناختی بوده که به صورت پیوسته و در مراحل متعدد صورت می‌گیرد، میان بازجویی‌ها فاصله غیرمعمول ایجاد نشده و از نوعی تداوم و پی‌درپی بودن برخوردار است؛ مستندسازی و مکتوب نمودن تحقیقات و بازجویی‌ها انجام می‌شود. مأمورین تحقیق و بازجویی، از هیجانات و اختلافات طرفین دعوا متأثر نشده، از پرگویی، حاشیه رفتن و تباری متهمین و شهود ممانعت به عمل می‌آید. تمایز بین

جرائم مشهود و غیر مشهود و نیز عدم تحقیق از متهمین در شرایط مضیقہ جسمانی (گرسنگی و تشنگی) رعایت می‌شود.

فرایند جرم‌یابی و پیگیری‌های مرتبط به آن نیازمند تعقل، تفکر و اتخاذ تدابیر مناسب و متناسب با موقعیت‌ها و شرایط است. تعقل، تدبیر و تناسب در فرایند جرم‌یابی، در قالب شاخص‌های استفاده به‌موقع از نرمی و درشتی در رفتار و گفتار، پرهیز از خشونت و عصبانیت‌های بی‌جا، بهره‌گیری از قوه قهریه و استفاده از سلاح و تجهیزات در شرایط مواقع مورد نیاز، به کارگیری مأمورین با انگیزه، توانمند، زیرک، باهوش و مجرب که از اقتدار لازم برخوردار بوده و قادر باشند متناسب با شرایط، از امکانات و تجهیزات استفاده نموده و از شگردهای غافلگیرکننده بهره ببرند، نمود پیدا می‌کند. در الگوی جرم‌یابی در سیره حضرت علی(ع) افزون بر تأکید بر رعایت تقوا از سوی مأمورین و یاری خواستن از خداوند برای توفیق در کار، جرم‌یابان را به تلاش و اقدام مجاهدانه، استقامت، خستگی‌ناپذیری از مراجعه پی‌درپی اصحاب دعوا، از خود گذشتگی، شهادت‌طلبی، خطرپذیری، رفتار نیکو، فروتنی و گشاده‌رویی، متانت، سعه صدر، صبر و حوصله در پی‌جویی جرم، رفع خصومت و اصلاح ذات‌البین، رعایت حسن‌ظن نسبت به افراد و عدم تأثیرپذیری از قدرناشناسی‌ها و ملامت‌ها در فرایند کشف جرم توصیه می‌نماید؛ چرا که نداشتن صبر و حوصله لازم، نداشتن روحیه خطرپذیری در پی‌جویی جرم و نیز در صورت تأثیرپذیری از قدرناشناسی‌ها و ملامت‌ها، امکان خستگی، ناامیدی و کاهش انگیزه، کندی فرایند جرم‌یابی و شکست برای رسیدن به‌هدف را در پی خواهد داشت. در الگوی مورد بحث، حقوق لازم‌الرعايه مرتبط با فرایند کشف جرم، با تأکید بر رعایت حق حیات، رعایت حق آزادی، فراهم نمودن شرایط امکان دفاع برای متهمین، حق برخورداری از وکیل، حفظ شأن و کرامت انسانی، رعایت اصل شخصی بودن جرم، پرهیز از شکنجه، تجسس نکردن در امور پنهانی، پرهیز از انتساب اتهامات واهی، داشتن انصاف و عدالت در جریان جرم‌یابی، بزه‌پوشی در جرائم حق الهی،

رعایت ملاحظات در برخورد با زنان و رعایت قوانین و مقررات مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. مضافاً این که هر چند در الگوی مورد نظر، فرایند و جریان جرم‌یابی مبتنی بر رعایت حدود، پرهیز از تجسس در امور پنهانی، تعرض نکردن به جان و مال مظنونین و متهمین و رعایت حقوق شهروندی است، لیکن در مواردی، مصلحت عمومی جامعه بر منافع فردی حاکمیت یافته و اصل پرهیز از تجسس، برای حفظ مصالح و منافع جامعه اسلامی نقض می‌شود. بنابراین قواعد در مواردی جواز تجسس در راستای مصلحت و منافع عمومی جامعه و نیز جواز برخی اقدامات ممنوعه را در شرایط اضطرار فراهم می‌سازد تا منافع عمومی و مصالح جامعه تأمین شود.

از شاخصه‌های جرم‌یابی در سیره علوی، سهولت دسترسی به مأمورین و پاسخ‌گو بودن آنهاست. برای توفیق در جرم‌یابی ضرورت دارد شهروندان و افراد مرتبط با وقوع جرم، به سهولت به مأمورین جرم‌یابی دسترسی داشته باشند و از سوی دیگر، پذیرش و رسیدگی به شکایات و گزارشات در مورد جرائم به صورت تمام وقت انجام گرفته و خللی در جریان رسیدگی پیش نیاید. بنابراین، دسترسی به مأمورین جرم‌یابی و پاسخ‌گویی آنها به شهروندان و متضررین از جرم باید به صورت تمام وقت، کامل و بدون عذر و بهانه صورت پذیرد. تبعیت و فرمان‌پذیری مأمورین، دریافت و اجرای دستور سلسله مراتب، مسئولیت‌پذیری، خودداری از اقدامات خودسرانه، وحدت، هماهنگی و همکاری در اقدامات و پی‌جویی جرم، رعایت نظم و انضباط، داشتن شیوه‌نامه و دستورالعمل، رازداری در زمینه اسرار متهم و سایر افراد مرتبط با جرم، رعایت محرمانگی و پرهیز از نشر اطلاعات و داده‌ها به منظور جلوگیری از ایجاد اختلال و عدم توفیق در کشف جرم از دیگر شاخص‌های شناسایی شده در الگوی جرم‌یابی مبتنی بر سیره حضرت علی (ع) است. پرهیز از تعدی و تعرض به اموال شهروندان، اجتناب از سوءاستفاده از اموال عمومی و سازمانی، پرهیز از خیانت در اموال متهمین و مجرمین، ممنوعیت دریافت رشوه، اجرت و هدیه که موجب وابستگی و ایجاد گرایش

ناصواب مأمورین می‌شود، پرهیز از ارتباط‌گیری نامتعارف با افراد متهم و مظنون، دوری از انجام اعمالی که بستر ایجاد نارضایتی و بدبینی را فراهم می‌کند و ممنوعیت آزار و اذیت شهروندان، متهمین و مظنونین، از دیگر شاخص‌هایی است که در جرم‌یابی مبتنی بر سیره حضرت علی(ع) مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

فرایند جرم‌یابی، در سایه فرماندهی و مدیریت متشکل از شاخصه‌های انسجام، حامی و پشتیبان، برخوردار از چشم‌انداز رو به جلو در جهت هم‌تاپرووری، آموزش و آگاه‌سازی کارکنان، تدارک و تجهیز، تجربه‌نگاری، انتقال دانش، تجربیات و مهارت‌ها و نیز توجه، آگاه‌سازی و تبیین مسئولیت کارکنان، به همراه بازرسی و نظارت بر عملکرد و اقدامات جرم‌یابان، حفظ ایمنی و مراقبت از کارکنان و تأمین روحیه و رفاه و معاش کارکنان جرم‌یابی امکان‌پذیر خواهد بود. هم‌تاپرووری، آموزش و آگاه‌سازی کارکنان دخیل در موضوع جرم موجب بهبود مستمر فعالیت جرم‌یابی و ارتقاء سطح نظری و تجربی کارکنان در فرایند جرم‌یابی می‌شود، در این زمینه، تجربه‌نگاری، استفاده و انتقال دانش، تجارب و مهارت‌های کارکنان از اهمیت زیادی برخوردار است. تدارک، تجهیز و پشتیبانی از مأمورین اقدام‌کننده در فرایند جرم‌یابی نیز از جمله شاخص‌های مهم شناسایی شده در فرایند جرم‌یابی مبتنی بر سیره حضرت علی(ع) است که تلاش می‌کند امکانات، تجهیزات و ملزومات مورد نیاز جرم‌یابان در مراحل مختلف جرم‌یابی را فراهم کرده و از مأمورین در جهت رسیدن به اهداف جرم‌یابی پشتیبانی و حمایت به‌عمل آورد.

در این الگو از جرم‌یابی لازم است فرماندهان و مدیران به‌طور پیوسته، به‌صورت آشکار و پنهان بر عملکرد کارکنان نظارت کرده، اقدامات آنها را مورد بازرسی قرار داده، نسبت به شکایات و گزارشات واصله علیه کارکنان و اقدامات آنها حساس و آگاه بوده و در راستای بهبود عملکرد مرتبط با فرایند جرم‌یابی، نسبت به تنبیه و مجازات مأمورین متخلف و مجرم اقدام کنند. رعایت ایمنی مأمورین در شرایط مختلف فرایند جرم‌یابی

به معنی پیشگیری از ایراد آسیب از سوی مجرمین و متهمین نسبت به مأموران و هوشیاری و مراقبت در مقابل غافل‌گیری به منظور تأمین ایمنی و امنیت کارکنان در شرایط مختلف فرایند جرم‌یابی از اهمیت برخوردار است. در عین حال، از مسیر تأمین رفاه مادی و فراهم‌سازی بسترهای آرامش ذهنی کارکنان، فرایند و جریان جرم‌یابی با دقت و صحت بالاتری به انجام رسیده، کارکنان با آرامش خاطر و بدون دغدغه مادی و روانی، نسبت به پی‌جویی جرم، گردآوری ادله و مدارک و به نتیجه رساندن فرایند جرم‌یابی اقدام خواهند کرد.

در بعد فناوری که خود متشکل از دو مؤلفه روزآمدی و دانش محوری است، بهره‌گیری از تجهیزات، فن‌آوری‌ها، علوم مبتنی بر دانش روز، جرم‌یابی هوشمند، هوشمندسازی فرایند کشف جرم، نوآوری و به‌روز نمودن شیوه‌های جرم‌یابی، استفاده از دانش و فناوری سایر کشورها در حوزه کشف جرم، بهره‌گیری از مطالعات تطبیقی، آشنایی و مهارت‌آموزی در خصوص شیوه‌های نوین ارتکاب جرم و استفاده از روش‌های علمی کشف جرم در جریان جرم‌یابی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ به تعبیر دیگر، دانش جرم‌یابی همچون سایر علوم، دانشی پیوسته در حال تغییر است و جرم‌یابان برای فهم، شناسایی و توفیق در جرم‌یابی لازم است از ابزارها، فناوری‌ها و قالب‌های نوین جرم‌یابی بهره‌گرفته و دانش و معرفت خود را در این حوزه به‌روز و مبتنی بر دانش نوین جهانی کنند. در این فرایند، استفاده از تجارب و فناوری‌های حاصله در جوامع دیگر و نیز بهره‌گیری از تجربه جرم‌یابان سایر کشورها به‌ویژه کشورهای اسلامی و جوامعی که زیست بوم مشابهی با کشور ایران دارند، از موضوعات مهم در جریان جرم‌یابی است.

ارزیابی تطبیقی یافته‌های حاصل از این پژوهش با نتایج پیشینه تحقیقات داخلی و خارجی صورت گرفته در حیطه جرم‌یابی گویای آن است که نتایج به‌دست آمده در بعد فناوری، با نتایج تحقیق طالبیان (۱۳۹۹)، مبنی بر تأثیر تجهیزات و فنون در جرم‌یابی، سپهری (۱۳۹۸)، بهره‌گیری از فناوری اطلاعات، نظری منظم (۱۳۹۸)، تجهیزات

سازمانی، چاپالاسکی و همکاران (۲۰۱۷)، شناسایی الگوی ترکیبی برای انجام تحقیقات جنایی، همسو است. مقوله نوآوری در نهج البلاغه بارها مورد توجه قرار گرفته است: «اسلام ظاهرش علم و باطنش حکمت است، نوآوری‌های آن پایان نگیرد» (خطبه ۱۵۲). از سوی دیگر، استفاده از دانش و فناوری سایر کشورها «مطالعات تطبیقی» در حکمت‌های ۷۹ «حکمت را هر کجا که باشد، فراگیر، گاهی حکمت در سینه منافق است و بی‌تابی کند تا بیرون آمده و با همدانش در سینه مؤمن آرام گیرد»، حکمت ۸۰ «حکمت گمشده مؤمن است، حکمت را فراگیر هر چند از منافقان باشد» و حکمت ۸۲ «کسی در آموختن آنچه نمی‌داند شرم نکن»، مورد نظر حضرت علی (ع) بوده است. فرمایشات آن حضرت مبنی بر فرزندِ زمان خویش بودن، فراهم آوردن ساز و برگ (خطبه ۲۶) و مهیا کردن مرکب‌های راهوار برای حرکت (خطبه ۱۳۲)، مؤید روزآمدی و استفاده از تجهیزات به‌روز و کارآمد است. در بعد رفتاری-عملکردی، نتایج تحقیق با یافته‌های حاصل از تحقیق طالبیان (۱۳۹۹)، پیرامون تأثیر مهارت‌های حرفه‌ای، رحیمی (۱۳۹۹)، پیرامون شناخت صحنه جرم، بررسی و جمع‌آوری، جهانگیرپور (۱۳۹۹)، ذیل شناسایی رفتارها، توجه به تناقض‌گویی‌ها و اظهارات کذب مظنونین، نظری منظم (۱۳۹۸)، در مورد توانمندی کارآگاهان، گیسون کارتر (۲۰۱۱)، در قالب موفق‌تر عمل کردن پلیس اطلاعات‌محور با استفاده از ارتباطات غیررسمی و همکاری با سایر سازمان‌ها و آگارول و همکاران (۲۰۱۱)، در حوزه تشخیص، جمع‌آوری، آمادگی و تجزیه و تحلیل منطبق است. در بعد ساختار، یافته‌های این تحقیق با نتایج تحقیق طالبیان (۱۳۹۹)، در قالب الزامات و تشریفات، توانمندسازی، نظارت و کنترل، عملکردها و نظامات و مدیریت اداری، منصوری و همکاران (۱۳۹۶)، در قالب تأکید شارع مقدس بر پرهیز از جستجو در امور پنهانی انسان‌ها در زندگی اجتماعی و تبیین مواردی به‌عنوان استثناء محدودیت‌های بزه‌پوشی و فرجی‌ها (۱۳۹۰)، پیرامون الزام مدیران جرم‌یابی نسبت به تعهدات خود در برابر کنش‌گران عرصه جرم‌یابی، برقراری تعادل و توازن میان

انتظارات متفاوت کنش گران حوزه جرم‌یابی در منابع و امکانات منطبق بود. در نهایت این که یافته‌های به دست آمده در بعد رویکرد با نتایج تحقیق فرجی‌ها (۱۳۹۰)، در حوزه در نظر گرفتن تعهدات اخلاقی، هم‌سو بود.

پیشنهادهای کاربردی

۱- بهره‌گیری از ابزارها، تجهیزات و فناوری‌های نوین در حیطه جرم‌یابی و بسط و ارتقاء آموزش کارکنان و مأمورین مرتبط با جرم‌یابی در خصوص روش‌های نوین ارتکاب جرم مبتنی بر فن‌آوری‌ها؛

۲- استفاده از مطالعات تطبیقی و دانش و فناوری دیگر کشورها بالاخص جوامع اسلامی در حوزه کشف و شناسایی جرائم؛

۳- تدوین نظام نامه نظری- عملیاتی در حیطه جرم‌یابی با رویکرد اسلامی با تکیه بر اصول و رئوس حقوق اسلامی؛

۴- ارتقاء آموزش و توسعه توانمندی‌ها و مهارت‌های اجتماعی و روان‌شناسی مأمورین جرم‌یابی با تأکید بر مهارت‌های ارتباطی و فنی در مواجهه با مجرمین، متهمین و شهود؛

۵- عضو یابی و استخدام افراد با انگیزه، زیرک و توانمند برای به کارگیری در رده‌های انتظامی مرتبط با کشف جرائم به منظور بهبود و ارتقاء فرایند جرم‌یابی و افزایش اقتدار فرماندهی انتظامی؛

۶- برگزاری دوره‌های تقویت آموزه‌های دینی با تمرکز بر ارتقاء تقوا و صفات نیکوی اخلاقی همچون متانت و سعه صدر برای مأمورین و ضابطین انتظامی مرتبط با حوزه جرم‌یابی به منظور ارتقاء آگاهی نسبت به حدود و اوامر و نواهی شرعی برای رعایت تقوای الهی و نیز تعدی نکردن به حقوق متهمین و مجرمین در فرایند جرم‌یابی؛

۷- رعایت حقوق اساسی و بنیادین متهمین و مجرمین اعم از حق حیات، حق آزادی، رعایت انصاف و عدالت، بهره‌مندی از وکیل و تجسس نکردن در امور پنهانی اشخاص جز در موارد ضروری و با رعایت منافع و مصالح عمومی جامعه.

سپاس‌گزاری: محققان بر خود لازم می‌دانند از همکاری ارزشمند عزیزانی که به‌عنوان کارشناس و خبره جرم‌یابی، دانشگاهی و حوزوی در این پژوهش یاری‌رسان ما بودند، تشکر و قدردانی نمایند.

منابع:

- (۱) قرآن کریم.
- (۲) علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق، نهج البلاغه، ترجمه دشتی، محمد. (۱۳۹۶). انتشارات محمد و آل محمد، چاپ اول.
- (۳) علی (ع). (۱۳۷۴). *نهج البلاغه*، ترجمه شهیدی، سید جعفر، چاپ هشتم.
- (۴) آشوری، محمد. (۱۳۶۴). *آیین دادرسی کیفری*، تهران: دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- (۵) بلاغی، سید صدر الدین. (۱۳۵۸). *عدالت و قضا در اسلام*، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- (۶) تاج‌بخش، علی. (۱۳۹۳). مدل ارتقای سطح اخلاق ورزشی با رویکرد اخلاق اسلامی، *فصلنامه علمی- پژوهشی پژوهش‌نامه اخلاق*، دوره ۷، شماره ۲۵: ۴۵-۶۸.
- (۷) جهانگیرپور، علی، شیرزاد، جلال، حبیب‌زاده، اصحاب و نجفی علمی، مرتضی. (۱۳۹۹). الگوی تشخیص صحنه‌های ساختگی در جرم‌یابی قتل. *فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی*، دوره ۱۵، شماره ۶۰: ۱۲۵-۱۵۸.
- (۸) دهخدا، علی اکبر. (۱۳۶۳). *لغت‌نامه*، چاپ اول، تهران: انتشارات امیر کبیر.
- (۹) ذوالفقاری، حسین، طالبیان، حسین، دعاگویان، داود و بتولی، سید حسین. (۱۳۹۹). نظام جامع جرم‌یابی در پلیس ایران، *فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی*، دوره ۱۵، شماره ۲: ۸۹-۱۱۴.
- (۱۰) رحیمی، علی. (۱۳۹۹). الگوهای تحقیقات جنایی در جرم‌یابی، *فصلنامه کارآگاه*، دوره ۱۳، شماره ۵۱: ۴۴-۶۵.
- (۱۱) رضایی، غلامرضا و یاراحمدی، مسعود. (۱۴۰۲). شناسایی مؤلفه‌های مؤثر در جرم‌یابی با تأکید بر پیشگیری از وقوع جرم، *پژوهش‌های دانش انتظامی*، دوره ۲۵، شماره ۱: ۱۲۴-۱۰۶.

- ۱۲) سپهری، کیاست، یآوری بافقی، امیر حسین، نجفی علمی، مرتضی و امین صارمی، نوذر. (۱۳۹۸). بررسی کارآمدی و تأثیر فناوری اطلاعات در فرآیند جرم‌یابی و سیاست جنایی در پلیس فتا و آگاهی، فصلنامه پژوهش‌های دانش‌انتظامی، دوره ۲۱، شماره ۲: ۱۶۷-۱۸۸.
- ۱۳) طالبیان، حسین. (۱۳۹۷). نظام جامع جرم‌یابی در ایران، [رساله دکتری جرم‌یابی]، دانشگاه علوم انتظامی امین، دانشکده فرماندهی و ستاد.
- ۱۴) طالبیان، حسین و کریمی، مجید. (۱۳۹۹). الگوهای جرم‌یابی، مجله کارآگاه، دوره ۱۳، شماره ۵۲: ۶۸-۸۱.
- ۱۵) عابدی جعفری، حسن، تسلیمی، محمد سعید، فقیهی، ابوالحسن، شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره دوم، ۱۵۱-۱۹۸.
- ۱۶) عباسی مقدم، مصطفی. (۱۳۹۱). نگاهی به ابعاد مفهومی و کارکردی الگو و اسوه در تربیت و تبلیغ دینی، پژوهش‌نامه تربیت تبلیغی، ۱(۱): ۴۶-۶۶.
- ۱۷) فضل‌ی، حجت‌الله (۱۳۸۷)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد تاریخ اسلام، دانشگاه باقرالعلوم(ع).
- ۱۸) فرجیها، محمد. (۱۳۹۰). مدیریت امور جرم‌یابی، فصلنامه علمی کارآگاه، دوره ۴، شماره ۱۵: ۶-۲۲.
- ۱۹) متقی، حجت، احمدوند، علی، شایگان، فریبا و وفادار، حسین. (۱۴۰۲). طراحی الگوی راهبردی جرم‌یابی جعل اسناد با رویکرد پلیسی، پژوهش‌های مدیریت انتظامی، دوره ۱۸، شماره ۳: ۱۴۰-۱۶۹.
- ۲۰) کریمی خویگانی، روح‌الله (۱۳۹۴). جایگاه انضباط انتظامی در آموزه‌های تربیتی نهج البلاغه و تدوین الگوی مطلوب در این زمینه، [رساله دکتری فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی]، دانشگاه علامه طباطبائی.
- ۲۱) کلینی رازی، محمد بن یعقوب بن اسحاق. (۱۴۰۵). فروع الکافی، تصحیح غفاری، علی اکبر، بیروت: دارالاضواء.

- ۲۲) مؤذن‌زادگان، حسن‌علی. (۱۳۷۹). اصول دادرسی کیفری از دیدگاه امام علی(ع)، علوم انسانی (دانشگاه امام حسین(ع))، دوره ۹، شماره ۳۴: ۲۶-۴۰.
- ۲۳) نظری منظم، مهدی؛ مجیدی، عبدالله؛ هندیانی، عبدالله و وفادار، حسین. (۱۳۹۸). بررسی عوامل مؤثر بر جرم‌یابی کلاهبرداری در فضای سایبر، پژوهش‌های دانش انتظامی، دوره ۲۱، شماره ۲: ۲۱۷-۲۴۵.
- ۲۴) هندیانی، عبدالله؛ نظری منظم، مهدی. (۱۳۹۴). نقش تحلیل جرایم در جرم‌یابی، کارآگاه، دوره دوم، سال هشتم، شماره ۳۰: ۹۵-۱۱۲.
- ۲۵) یکتا، علی. (۱۴۰۱). الگوی جرم‌یابی جرائم سازمان‌یافته در پلیس ایران، فصلنامه مدیریت انتظامی، دوره ۱۷، شماره ۳.
- 26) Agarwal, A. (2011). Systematic Digital Forensic Investigation Model; *International Journal of Computer Science and Security (IJCSS)*, 5 (1), 118-131.
- 27) Braun, V. & Clarke, V. (2006), "Using thematic analysis in psychology", *Qualitative Research in Psychology*, Vol. 3, No. 2, Pp. 77-101.
- 28) Carter, J. G. (2011). *Policing Innovation: Exploring the Adoption of Intelligence-led Policing*; Thesis. Michigan state University.
- 29) Vijay pal Dalmia, Advocate & partner Vaish Associates Advocates, PROCESS OF TRAIL OF CRIMINAL CASES IN INDIA, Vaish Associates Advocates. www.mondaq.com